

OSIĄGNIĘCIA
LATA 1979 - 1980

1 NAZWA I PODSTAWOWE INFORMACJE

Nazwa osiągnięcia: **Modele programowo-przestrzenne dla 3,6,12,24 i 36 000 mieszkańców i ich zastosowanie w koncepcjach Osiedli Eksperymentalnych w ramach założeń Programu Rządowego PR-5.**

Miejsce: **Kraków**

Gmina: **Kraków**

Powiat: **krakowski**

Województwo: **małopolskie**

Czas projektu: 1973-1974: koncepcja modeli; os. Chełmońskiego: 1979-1980

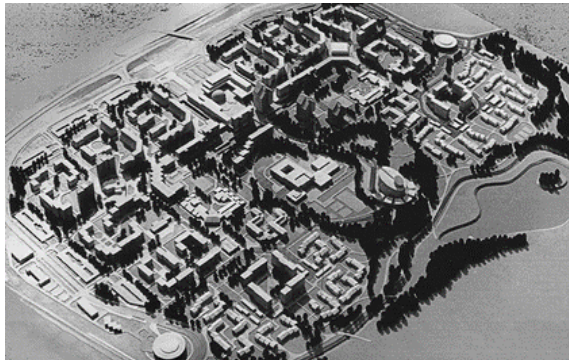
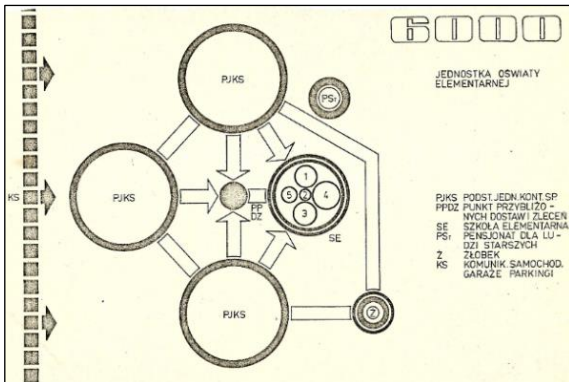
Czas realizacji: koncepcje niezrealizowane

Autorzy opracowania modelowych struktur: zespół: Witold Cęckiewicz – kierownik tematu, Hanna Grabowska, Jacek Gyurkovich, Stanisław Deńko, Zofia Grudzień, Grażyna Hanuszek-Drozd, Anna Palej, Grażyna Schneider-Skalska. 1973-1974. Nagroda Honorowa Ministra Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska, Warszawa

Os. Chełmońskiego: koncepcja - Zespół pod kierunkiem Witolda Cęckiewicza (generalny projektant), współpraca: Stanisław Deńko, Hanna Grabowska, Jacek Gyurkovich, Andrzej Lorek, Andrzej Ogorzałek, Jacek Pencakowski; Instytut Urbanistyki i Planowania Przestrzennego, Wydział Architektury Politechniki Krakowskiej oraz projektanci Miastoprojektu Kraków na etapie ZTE, 1979-1980

Realizujący: Niezrealizowane

Autorstwo karty z afiliacją: Grażyna Schneider-Skalska, Wydział Architektury Politechniki Krakowskiej, gschneid@pk.edu.pl

Studia nad kształtowaniem jednostek zabudowy mieszkaniowej w oparciu o programy eksperymentalne dla 3,6,12 i 24 000 mieszkańców.

Nagroda Honorowa Ministra Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska, Warszawa

Źródło wszystkich ilustracji dotyczących modeli jednostek mieszkaniowych: Opracowanie *Studia nad kształtowaniem jednostek zabudowy mieszkaniowej w oparciu o programy eksperymentalne dla 3,6,12 i 24 000 mieszkańców*, w zbiorach Katedry Kształtowania Środowiska Mieszkaniowego WA PK

Modelowa Jednostka Chełmońskiego.

Etap: Studia oraz prace koncepcyjne do ZTE

Źródło: Cęckiewicz W., 2016. *TWÓRCZOŚĆ*.

Wyd. Politechniki Krakowskiej, Kraków, s.113

2 OPIS OSIĄGNIĘCIA URBANISTYCZNEGO

Osiągnięciem urbanistycznym jest autorska, integralna koncepcja modeli jednostek strukturalnych dla 2,6,12 i 24 000 mieszkańców oraz próba zastosowania modeli w projekcie Osiedla Przyszłości – osiedla Chełmońskiego w Krakowie.

Koncepcja powstała w Instytucie Urbanistyki i Planowania Przestrzennego Wydziału Architektury Politechniki Krakowskiej. Pozwalała na budowę struktury obszarów mieszkaniowych/miasta, uwzględniającą hierarchiczność usług i dopuszczalne promienie dostępności do obszarów i obiektów usługowych. Zaproponowane podstawowe dystanse dostępności pieszej to 50, 200, 800 i 1500 metrów.

Koncepcja modelowych jednostek strukturalnych była wynikiem tendencji występujących w latach 70. dwudziestego wieku, poszukiwania wzorcowych projektów jednostek mieszkaniowych, które oparte byłyby na badaniach naukowych i miały na celu podniesienie jakości środowiska mieszkaniowego.

Jak zaprezentowano na ilustracjach, najmniejszą jednostką była **Podstawowa Jednostka Kontaktów Społecznych - PJKS**, dla ok. 1500-3000M, zgrupowana wokół Podstawowego Ośrodka Kontaktów Społecznych, Forum dla kontaktów społecznych i przestrzeni rekreacji przydomowej i sportu. Uwzględniono zespoły indywidualnych mieszkań dla seniorów, teren rekreacji dla osób starszych, lekarski gabinet osiedlowy, punkt opieki nad dziećmi i place zabaw.

Kolejne poziomy to: **Jednostka Oświaty Elementarnej - JOE** dla 6 000 M, skoncentrowana wokół szkoły oraz **JANiK – Jednostka Aktywizacji, Nauki i Kultury** dla ok. 12 000M, z ponadpodstawowym programem usług kultury, oświaty, handlu, gastronomii, rzemiosła, sportu.

We wszystkich jednostkach przewidziano system komunikacji i parkowania/garażowania, stosowny do ilości mieszkańców.

Przy większej ilości mieszkańców przewidziano **Jednostkę Rekreacyjną**, wzbogaconą o szkolnictwo średnie i miejsca pracy.

Wymienione modele pozwoliły na tworzenie **Zespołów Jednostek Strukturalnych** (np. dla 24 000 lub 36000 mieszkańców) i budowanie struktury miejskiej z miejscami pracy, strefami produkcji nieuciążliwej, centrami usługowymi I i II stopnia oraz przystankami Szybkiej Kolei Miejskiej.

Integralne podejście do programowania i modelowania miało znaleźć zastosowanie w eksperymentalnych osiedlach mieszkaniowych realizowanych w wybranych miastach Polski. Badania i działania projektowe prowadzone były, między innymi, w ramach ogólnopolskiego Projektu Rządowego PR-5. W roku 1975 przeprowadzono konkurs na „osiedla przyszłości” w pięciu aglomeracjach - w Poznaniu, Gdańsku, Szczecinie, na Śląsku w Radzionkowie i w Krakowie - Wieliczce. Kilka lat później, w 1979 roku ruszyły prace nad eksperymentalnymi osiedlami w czterech lokalizacjach. Były to osiedla: w Tychach (proj. Hanna Adamczewska-Wejchert, Kazimierz Wejchert), w Warszawie (zespół pod kierunkiem Haliny Skibniewskiej – Alina Scholtz, Bogdan Dzierżawski), w Krakowie "Osiedle Chełmońskiego" (zespół pod kierunkiem Witolda Cęckiewicza) i w Zamościu (zespół pod kierunkiem głównego projektanta Bogdana Jezierskiego). Problemy gospodarcze spowodowały, że zrealizowano tylko jedną jednostkę modelową, osiedle w Zamościu, a projekt os. Chełmońskiego został przerwany na etapie Założeń techniczno-ekonomicznych (ZTE), z wielką szkodą dla krakowskiego środowiska mieszkaniowego.

Osiedle im. Chełmońskiego miało powstać na obszarze Bronowic w Krakowie, jako część północnego pasma, w dolinie potoku Sudół. W projektowanym obszarze, w trzech jednostkach miało mieszkać 35-40 tysięcy mieszkańców. Jedną z tych jednostek było osiedle Chełmońskiego dla 12 tysięcy mieszkańców. Wyodrębniono w nim 12 jednostek zabudowy wielorodzinnej i uzupełnionych grupami zabudowy jednorodzinnej. Opracowano ponad 100 tomów dokumentacji architektonicznej i innych branż. Rozpoczęcie realizacji zapowiadane na lata 1894-85 nigdy nie nastąpiło.

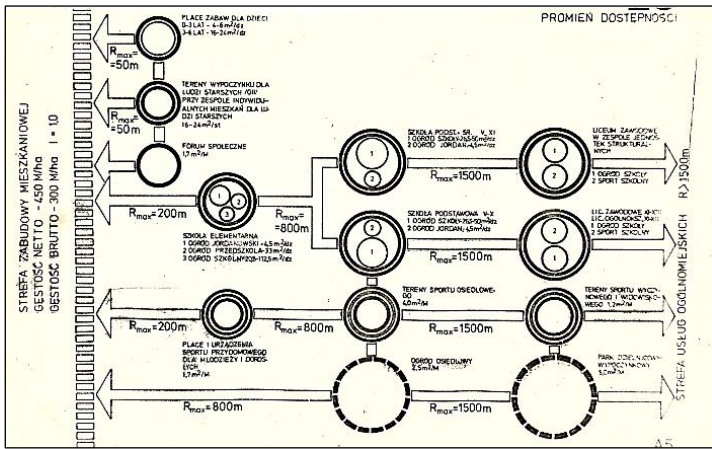
3 ZNACZENIE OSIĄGNIĘCIA DLA ROZWOJU POLSKIEJ MYŚLI URBANISTYCZNEJ

Prezentowane modele jednostek w układzie hierarchicznym były ważnym, autorskim i nowatorskim pomysłem na kształtowanie środowiska mieszkaniowego na podstawie wniosków z badań naukowych i analiz trendów europejskich, zarówno dotyczących potrzeb (ilości mieszkańców, wielkości jednostek i wysokości zabudowy, przestrzeni publicznych i życia społecznego, usług edukacji, zdrowia, kultury, a także handlu i gastronomii) jak i możliwości fizycznych człowieka (promienie dostępności pieszej, koncepcje komunikacji indywidualnej i zbiorowej). Proponowane rozwiązania były w awangardzie europejskiego procesu powstawania obszarów mieszkaniowych zapewniających wysoką jakość życia. Pomysł na powstanie wzorcowych osiedli w Polsce świadczył o zrozumieniu wagi zagadnienia i dawał szansę na zastosowanie modeli teoretycznych w praktyce.

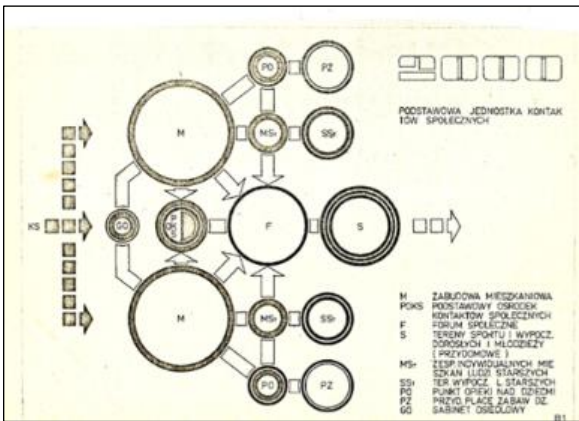
Jak czytamy w książce pt. *Witold Cęckiewicz. Twórczość*. autorstwa Witolda Cęckiewicza: „Koncentracja prac projektowych nad osiedlem Chełmońskiego była możliwa po ustaleniu głównych założeń programowych dla 12 tys. mieszkańców, obejmujących w zasadzie wszystkie dziedziny ich życia z zapewnieniem prawa do ochrony zdrowia (odpowiednie kształtowanie środowiska mieszkaniowego), prawa do wygody i bezpieczeństwa (segregacja i bezkolizyjność układów komunikacji kołowej i pieszej), prawa do wyboru zróżnicowanych form zamieszkania (od 1-2 kondygnacji do 15 kondygnacji oraz o wielkości od 40 do 120 m²)”.

Koncepcja osiedla Chełmońskiego dla Krakowa, wraz z pozostałymi koncepcjami w ramach PR-5, to dowód na innowacyjność polskiej myśli urbanistycznej w latach 70. dwudziestego wieku. Projektowanie z wykorzystaniem modeli i budowanych na ich podstawie programów opartych na stosowaniu niezbędnych promieni dostępności zostało niestety zarzucone na kilka dziesięcioleci i jest obecnie, w pierwszej połowie XXI wieku, ponownie docenione i wzmocnione wspomaganie komputerowym i możliwościami AI.

4 ZAŁĄCZNIKI GRAFICZNE, PLANY, ZDJĘCIA

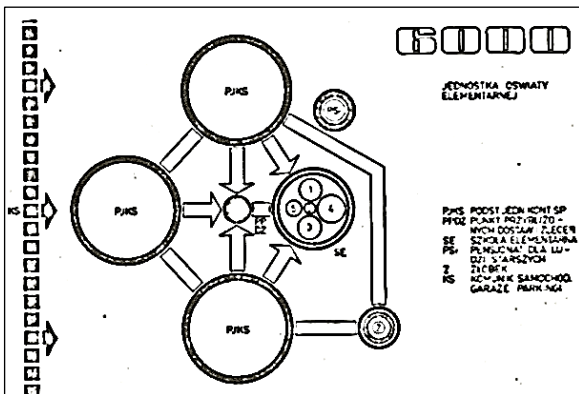

Studia nad kształtowaniem jednostek zabudowy mieszkaniowej w oparciu o programy eksperymentalne dla 3,6,12 i 24 000 mieszkańców. (wykonane na zlecenie Instytutu Kształtowania Środowiska w Warszawie)
Zespół: Witold Cęckiewicz – kierownik tematu, Hanna Grabowska, Jacek Gyurkovich, Stanisław Deńko, Zofia Grudzień, Grażyna Hanuszek-Drozd, Anna Palej, Grażyna Schneider-Skalska. 1973-1974.

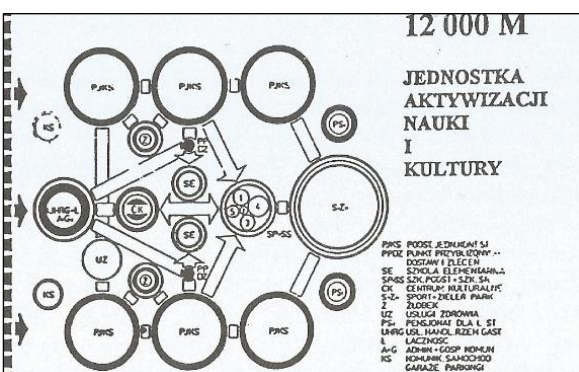

P – najmniejsza komórka struktury – **podwórko/zespół** dla ok. 600-1000 mieszkańców

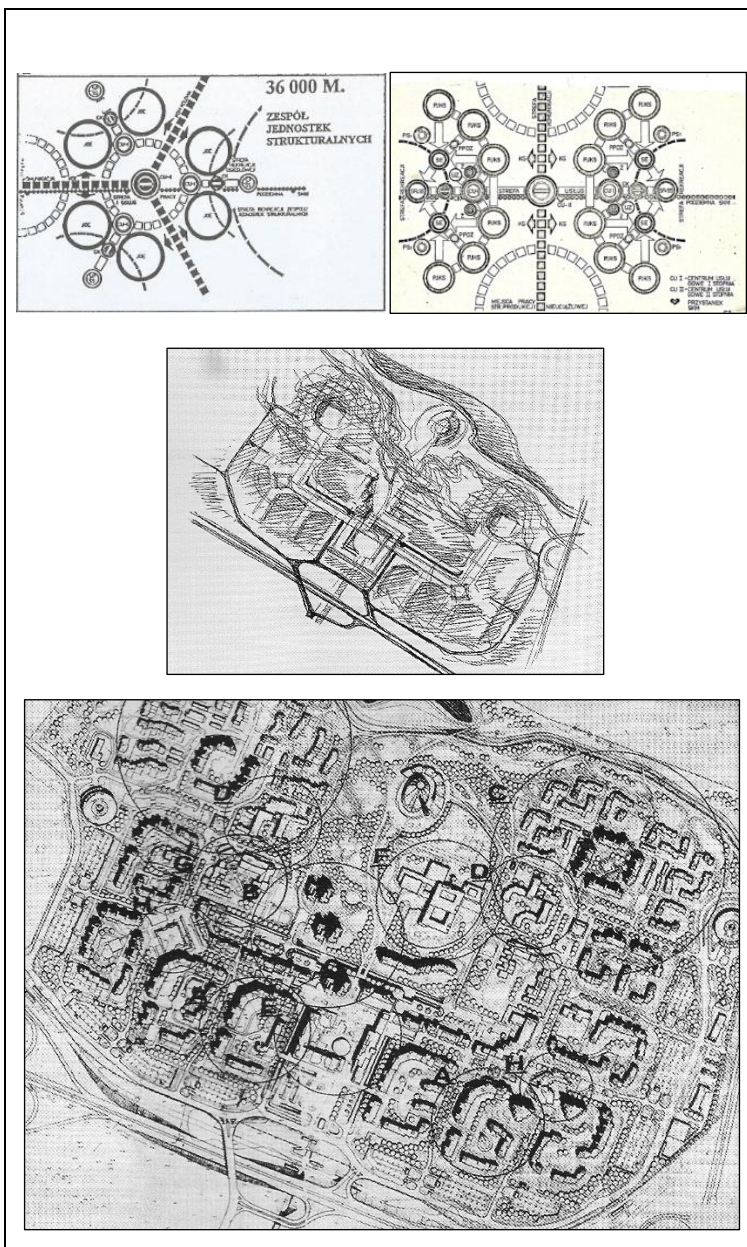
PJKS – Podstawowa Jednostka Kontaktów Społecznych, dla ok. 1500-2500 mieszkańców (ok. 2-3 podwórka/zespoły). Forum kontaktów społecznych jako główny element integrujący mieszkańców z wielofunkcyjnym programem rekreacyjnym i socjalnym, służący kontaktom społecznym

JOE – Jednostka Oświaty Elementarnej dla ok. 6000 mieszkańców, utworzona przez 3 jednostki PJKS. Jednostka zgrupowana wokół szkoły elementarnej (nazwa szkoły zgodna z ówczesnym projektem reformy oświaty)

JANIk – Jednostka Aktywizacji, Nauki i Kultury dla ok. 12000 mieszkańców, którą tworzyły dwie Jednostki Oświaty Elementarnej. JANIk wyposażona była w obiekty oświaty II stopnia, podstawowy program UHRG, centrum kultury, usługi sportu, rekreacji i zdrowia z pensjonatem dla osób starszych.

Wymienione powyżej jednostki były podstawą do tworzenia **Zespołu Jednostek Strukturalnych** (np. dla 24 000 lub 36000 mieszkańców) i budowania struktury miejskiej, z miejscami pracy, strefami produkcji nieuciążliwej, centrami usługowymi I i II stopnia i przystankami Szybkiej Kolei Miejskiej.

Modelowa Jednostka Chelmońskiego jako przykład praktycznego zastosowania jednostek modelowych.

Etap: Studia oraz prace koncepcyjne do ZTE

Szkic odręczny kompozycji osiedla Chelmońskiego, autorstwa Witolda Cęckiewicza, pokazuje ideę podziału na mniejsze jednostki, i przenikanie się układu miejskiego z krajobrazowym.

Źródło: Cęckiewicz W., 2016. *TWÓRCZOŚĆ*. Wyd. Politechniki Krakowskiej, Kraków, s.109

Osiedle wyposażone było w pełny program usług podstawowych i wyższego rzędu, zgodnie z przedstawionymi powyżej modelami jednostek różnej wielkości. W części centralnej ulokowano główny ośrodek usługowy, a w powiązaniu z potokiem Sudoł zaproponowano utworzenie zbiornika wodnego, będącego centrum założenia parkowo-rekreacyjnego. Zastosowano system konstrukcji szkieletowej umożliwiającej adaptację mieszkań do potrzeb i zmian w strukturze rodzin, wzięto pod uwagę zróżnicowanie przestrzenne i skalę zabudowy, zróżnicowanie wielkości i kształtu wnętrz urbanistycznych, integrację z kompozycją i elementami krajobrazu.

Źródło: Cęckiewicz W., 2016. *TWÓRCZOŚĆ*. Wyd. Politechniki Krakowskiej, Kraków, s.113

5 BIBLIOGRAFIA

- Adamczewska-Wejchert H., 1985, *Kształtowanie zespołów mieszkaniowych*. Arkady. Warszawa
- Cęckiewicz W., 2016. *TWÓRCZOŚĆ*. Wyd. Politechniki Krakowskiej, Kraków
- *Ekologiczne osiedle. Przypadek Białoleki Dworskiej*. <https://muzeumwoli.muzeumwarszawy.pl/wydarzenia/ekologiczne-osiedle-przypadek-bialoleki-dworskiej/> Bogdan Dzierżawski (wykład); dostęp: 27.06.2024
- *Krakowskie osiedla modernizmu lat 1945-1990. Wybrane przykłady*., 2014. Red. M. Włodarczyk, SARP, Oddział Kraków
- Korzeniowski P., 10.06.2024 (osiedle w Zamościu PR-5, teraz im. J. Zamojskiego) gen projektant: Bogdan Jezierski <https://noizz.pl/design/na-czym-polegalo-pr-5-niezwykle-osiedle-z-prl-u/kq3hdmk>; dostęp: 05.07.2024
- *Miejskie środowisko mieszkaniowe/Urban Housing Environment*, 2017., red. G. Schneider-Skalska, E. Kusińska, Wyd. Politechniki Krakowskiej, Kraków
- Schneider-Skalska, G., 1999. *Gdzie jest JANIK?*, Czynniki kreacji w projektowaniu urbanistycznym, Zeszyty Naukowe IPU, WA PK, wyd. PK
- Schneider-Skalska G., 2004., *Kształtowanie zdrowego środowiska mieszkaniowego. Wybrane zagadnienia*. Wyd. Politechniki Krakowskiej, Kraków
- Syrkus H., 1984., *Spoleczne cele urbanizacji. Człowiek i środowisko*. PWN, Warszawa
- Witold Cęckiewicz, *Rozmowy o architekturze. Projekty*., 2015. Tom I., red. M. Karpińska, D. Leśniak-Rychlak, M. Wiśniewski, Instytut Architektury, Kraków
- Witold Cęckiewicz, *Rozmowy o architekturze. Socrealizm, Socmodernizm, postmodernizm. Eseje*. 2015. Tom II., red. M. Karpińska, D. Leśniak-Rychlak, M. Wiśniewski, Instytut Architektury, Kraków